

פרשת משפטים

(ע"פ הרב אליהו הופמן)

"כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׁה וּטְבָחוֹ אוֹ מִכְרוֹ, תִּמְשָׁה בְּקֹר יְשֻׁלָּם תַּחַת הַשּׁוֹר, וְאַרְבַּע צֵאֵן תַּחַת הַשֶּׁה" (שמות, כ"א, ל"ז).

"אמר ר' יוחנן בן זכאי, חס המקום על כבודן של בריות, שור שהולך ברגליו, ולא נתבזה בו הגנב לנושאו על כתפו, משלם חמשה, שה שנושאו על כתפו, משלם ארבעה, הואיל ונתבזה בו. אמר רבי מאיר, בא וראה כמה גדולה כחה של מלאכה, שור שבטלו ממלאכתו, חמשה, שה שלא בטלו ממלאכתו, ארבעה" (רש"י. גמרא בבא קמא, דף ע"ט, עמוד ב').

רבי יוחנן ורבי מאיר מציעים שתי סיבות מדוע הגנב משלם יותר עבור גניבה, טביחה ומכירה של שור מאשר של שה. רבי יוחנן מבין שביזיון הגנב כשהוא חוטף שה, מהווה סיבה טובה להקל בעונשו. רבי מאיר רואה באובדן עבודה כבעיה העיקרית; כשעבודה הולכת לאיבוד, מגיע לבעל הבהמה פיצוי גדול יותר.

אחרי מחשבה, נראה שרבי יוחנן רואה את התשלום של פי "ארבעה-חמישה" משווי הגניבה, בעיקר כעונש לגנב. כשהוא גנב שה, שגרם לו מידה מסוימת של אי-נוחיות, אנחנו מעריכים שהוא כבר קיבל עונש חלקי, ולכן ממעיטים בשווי של בעל חיים אחד את תשלומו. רבי מאיר רואה את החזר של פי כמה שוויו של הבעל חיים שנגנב כפיצוי לקרבן. במקרה של גניבת שור, הקרבן סבל יותר מאובדן עבודה, ולכן מגיע לו החזר נוסף. (נראה שרבי יוחנן טוען, שהעונש הרגיל הוא פי חמשה. כשמדובר בשה, אנחנו מפצים את הגנב עבור הבושה, על ידי הפחתת גודל התשלום. רבי מאיר טוען שתשלום פי ארבע, זה הוא התקן; כשמדובר בשור, מחייבים להגדיל את התשלום, כדי לפצות מאובדן העבודה.)

יש להניח, שאף אחד מאתנו לא יטפל בהלכה הזאת מחוץ לכתלים החמים של בית המדרש. אולם, יתכן שנוכל ללמוד לקח ממחלוקת התנאים האלה, לחיינו היומיומיים.

רבי משולם זושא מאניפולי זצ"ל היה רגיל לומר שהוא למד שבעה דברים מגנב:

- (1) הוא עובד בשקט ובחשאי, בלי שאחרים יידעו.
- (2) הוא מוכן לסכן את עצמו כדי להשיג את מטרותיו.
- (3) הוא שם לב, אפילו לפרטים הקטנים ביותר.
- (4) הוא מכניס את כל מרצו בעבודתו.
- (5) קיימת אצלו דריכות.
- (6) הוא בוטח ואופטימי.
- (7) אם הוא אינו מצליח בפעם הראשונה, הוא ממשיך לנסות, ולעולם אינו מתייאש. (היום יום, דף ק"ז)

הרב מנדל פוטרפס זצ"ל, שבילה שנים רבות במאסר בסיביר, על עבודתו בקירוב לבבות, אמר פעם שהסיבה שרבי זושא מצא שבעה דברים ללמוד מגנב, היא שרבי זושא מעולם לא היה אסיר. אילו היה יושב בבית סוהר, הוא היה לומד אלפי דברים מגנב! (עוד על ר' מנדל בהמשך).

"מֵאִיבֵי תַחֲכַמְנִי מִצֹּתֶךָ פִּי לְעוֹלָם הִיא לִי" (תהילים, קי"ט, צ"ח).

ניתן ללמוד הרבה מהדרך בה אנחנו עובדים את הקב"ה, על ידי התבוננות בעבודת אויבינו, ובעיקר האויב מבפנים: יצר הרע.

אין גנב גדול יותר מאשר הגנב הפנימי. הוא גוזל את זמננו, את שלווה, את מטרותינו, את קרבתנו לה'. אם מתבוננים בעקביות בה הוא עובד, המרץ הוא מנצל כדי לגרום לנו לחטוא, והיצירתיות בה הוא משתמש, הדבר היה צריך לגרום לנו לרתום את כל מרצנו, עקביותנו ויצירתנו לעבוד טוב יותר את בוראנו (קדושת לוי, הגדה של פסח).

לדבר הזה קיימות שתי גישות. הגישה הסטנדרטית אומרת בערך, "תסתכל כמה קשה עובד היצר הרע כדי להביא אותי לחטוא! אין זה משנה כמה פעמים אני מסרב, הוא אף פעם אינו מתוסכל. אני יכול לנצח אלף פעמים בקרב, ואז, לפתע פתאום, אני נכנע לעבירה, אפילו אחרי שחשבתי שאני כבר מחוסן!" ניתן אז למצוא שטח מקביל בחיינו אנו, בו לא התעקשנו באותה רמה של קשיחות. "אילו יצר הרע מתעקש עד שהוא

מנצח – גם אני אעשה את זאת!" ואז אנחנו שואכים מרץ והתלהבות מחודשים – מאויבנו אנו – כדי להגיע לסוף טוב בקרב.

הגישה השנייה להתבונן בדבר תהיה: "מדוע קיימים שטחים כה נרחבים בחיי, בהם לא נדרש ממני מאמץ? אני אף פעם לא עצלן למשחק ספורט, או לקרוא רומן טוב... (תמלא בפעילות האהובה עליך). אבל כשהגיע זמן ללמוד תורה, להתפלל... אני תמיד מרגיש כה עייף ותשוש!

מדוע מרשה יצרנו הרע לבצע משימות ללא כל מאמץ, ומשימות אחרות נראות לנו כמעט כבלתי אפשריות? כשמתבוננים על הדברים שהיצר הרע מקשה עלינו לבצע, אנחנו מקבלים תובנה על מה שבאמת חשוב, ומה טפל. בדרך כלל, דברים שמגיעים ללא מאמץ או מאבק, אינם הדברים החשובים ביותר. זאת הסיבה שהוא אינו טורח להסיח את דעתנו. בפועל, הכי קל, הכי טוב, כי אנחנו תמיד נמשכים לדברים הבאים בקלות. שטחים בעבודת ה' שלנו שנראים לנו כמסובכים ביותר גורמים לשאלה: מדוע המצווה הזאת שונה ממצוות אחרות? התשובה היא, שהחשיבות שלה שווה שהיצר הרע ירכז את האנרגיות שלו עליה.

יתכן שהתובנה הזאת תספק לנו הבנה נסתרת בנקודות המבט של רבי יוחנן ורבי מאיר. ה"גנב" מסמל את היצר הרע. כל אחד מהתנאים מציג עד כמה ניתן ללמוד ממנו. רבי יוחנן מתרכז עליו "תסתכל למבוכה ולהשפלה הוא מוכן לסבול, רק כדי להשיג את מטרתו!" רבי מאיר מסתכל על הנושא מבחינת עמדת יתרון של הקורבן. "תסתכל איזה הפסד הוא גרם לי!" שניהם מסכימים: מַאֲבֵי תַחֲכֻמֵּי!

נחזור לר' מנדל. ר' מנדל היה חסיד נלהב, ומנהל רוחני בישיבה בארץ. הוא היה רגיל לומר שמכל דבר שהוא ראה או שמע במשך שש השנים שהוא שהה בסיביר, הוא השתדל ללמוד לקח לעבודת ה'.

אסיר אחד נהג לספר שבעבר הוא היה צוללן במים עמוקים בצי של הצאר, והקומוניסטים עצרו אותו ושלחו אותו לכלא. והנה סיפורו: "מידי פעם, קרה שאחת מספינות הצי של הצאר טבעה, לפעמים בגלל סערה בים, או שנתקעה בסלע, או בקרב.

"ספינות שוות המון כסף; רק המתכת והציוד שווים לעיתים קרובות מיליונים. לכן פיתח הצי אמצעים, כדי להרים את האנייה מקרקעית האוקיאנוס, על מנת לאפשר אחר כך לגרור אותה אל החוף ולתקן אותה, או לפחות להציל אותה חלקית. כאן אני נכנס לתמונה.

"הם הציבו שתי אניות גרירה בים מעל מיקום האנייה שטבעה. כל אחת מהאניות הורידה שרשרת עבה ארוכה עם מתלה ענקי בקצהה, ואני צללתי, קשרתי מתלה אחד קדימה, והשני בסוף האנייה שטבעה. אז, אניות הגרירה גללו את השרשרות שלהן, הרימו את האנייה שטבעה מעל קרקעית האוקיאנוס, וגררו אותה אל החוף.

"הכל היה טוב ויפה כל זמן שהאנייה שטבעה נשארה מתחת למים פחות מחודש. אבל אחרי שהאנייה החלה להעלות חלודה, המתלות העלו רק חתיכות ענקיות של מתכת, והאנייה עצמה נשארה מאחור במקומה. לכן מישו פיתח רעיון מבריק. במקום להוריד רק שרשרת אחת, ספינות הגרר פרסו מחצלת גומי חלולה ענקית עם קירות עבים מגומי, מעל המקום בו נמצאת האנייה הטבועה. לאורך המחצלת נמצאת יריעה גדולה של פלדה עם כמה מאות חבלי פלדה קשורים אליה. החבלים עוברים דרך חורים מיוחדים אטימים שבקיר הגומי התחתון, באופן ששום מים לא יכולים להיכנס, ושום אוויר לא ידלוף. בקצה כל חבל מתנדנד קשור מתלה.

"משימתי הייתה לרדת, יחד עם מספר צוללנים, להוריד את המחצלת, לשטוח אותה מעל האנייה הטבועה, ולהדק את המתלות לכמה יותר מקומות אפשריים. המנוע של אחת האוניות הגרירה היה שולח אוויר אל תוך המחצלת, ולאט לאט מנפח אותה. המחצלת החלה למשוך כלפי מעלה, ואז – לפתע, כל האנייה התרוממה בבת אחת, ואז ניתן היה לגרור אותה ליבשת"

"אתם יודעים איך אני מבין את הסיפור הזה?" אמר רב מנדל. האנייה הטבועה היא עם ישראל – חלוד ומתפרק מקרוב לאלפיים שנות גלות. אנחנו הצוללנים במים עמוקים. עלינו מוטלת החובה לנסות בכל כוחנו לקשור מתלה על כל יהודי ויהודי. כשמספיק מתלים יהיו קשורים... הקב"ה ירים אותנו כולנו יחד!"